

Kelemen Lajos

Szirmok, tövissek, tűlevelek a bolgár irodalom kertjéből

(Szondi György *Vándorvirágok* című kötetéről)

Nándor
virágok

Az ember, aki bizonyos izgalmak és ékes várokozások közepette nyelvet olt nyelvbe, de akinek e ténykedése sehonnan nézve se látszik különösebben erotikusnak, nem lehet más, mint a műfordító, a kétütemű szerzet. Merthogy a dolga valójában ugyanannak a műnek a hátravetése és újratemtése. Vagyis az írófélek egyik legtelítettebbjének kell lennie. Tudás, éleslátás és csekély érzelem önmaga iránt: ezek az ő márkajegyei: tudjon bármely lélek-színt, karaktert, írói habitust a sajátjaként szolgálni, s egyforma készséggel formába állítani. A műélvező olvasó persze nem a készültre kíváncsi. És nem tudósításra, hanem az átültetett alkotásra vár.

De hát próbálja csak meg valaki, ilyen plántáló írószagra tévedve, mondjuk franciául, örményül, vagy éppen angolul visszaadni Ady néhány sorát („Kocogok, lógok követlen úton / S hogy merre megyek, nem nagyon tudom. // S a rossz úton, mert minden ellovan, / Felüti néha fejét a lovam..”). Próbálja meg átültetni ugyanolyan különleges, sok-sugárzású darabként, amilyen az eredeti. Ha másutt nem, az *ellovan* szónál kiderül: művész-e az illető, vagy irodalmi kupec.

Ami azt illeti, a *Vándorvirágok* szerzőjénél, Szondi Györgynél a bolgár irodalom magyarra váltása, a hiten, a tanultságon és az ambíció túl, elsősorban minden valószínűség szerint szerelem. Következik-e ebből a muszáj, hogy nála így kell kezdődjen az átültetői credo: birtokolni anélkül, hogy elnyomnánk; szabadnak lenni anélkül, hogy hűtlenkednénk. Holott a tolmács-teljesítmény végsőre tulajdonképpen nem is a hűségen vagy a hűtlenségen fordul, hanem sokkal inkább a fordítandó mű átérzésén. Ez pedig bizonyos fajta hódítások és erők végiggondolását kínálja. Ha a mű kicsit is az, aminek egyszer valaki (eléggé méltatlanul) nevezte, vagyis tükör – akkor a műfordítónak előbb meg kell tépnie a tükör merev képeit, azután úgy forrasztani őket eggyé, mintha sosem lettek volna darabban. Szondi György érdekes és meglepő nyelvi leleményei takarhatatlanul bizonyítják, hogy ő, mint műfordító: erőben nemigen szűkölködik; alighanem egyenesen jólesik neki a szó-szülés, s néha egy kis stiláris anarchistáskodásra is szívesen adja a fejét. Íme,

az erőnek kedves fogadás, abból a könyvből, amelynek válogatott darabjait mintegy háromszáz esztendő alatt forogta ki a bolgár glóbusz s a bolgár szellem: *szélsíkoly, siralomekhó, sóhajliturgia, lélekhajnalás*.

Az idegen műalkotást meghódító kvalitás, főleg, ha e minőség teljes mondatokban kap teret (ahogyan például Pavlov egy veretes gondolata mutatja: „Szó a természet erői szoborta kő”, vagy Dimitrova intelme: „Szóbafooghatalan beszélgetést folytatunk”, esetleg Vutimszki történelmi allúziója: „Szuronyt szegez Európa jajdiadallal”), egyszóval a kész munka nemcsak arról beszél, hogy a fordítás elve szigorú és kemény. Hanem valahol a nyelv mélyén mintha nemzetek sorsrokonságát is nyomatékosítaná. Szerencsés az a nép, amelyet nem mindjárt a történelmére emlékeztet Canev: „E rengő földön még az imát is / lázadásillat lengi át...”

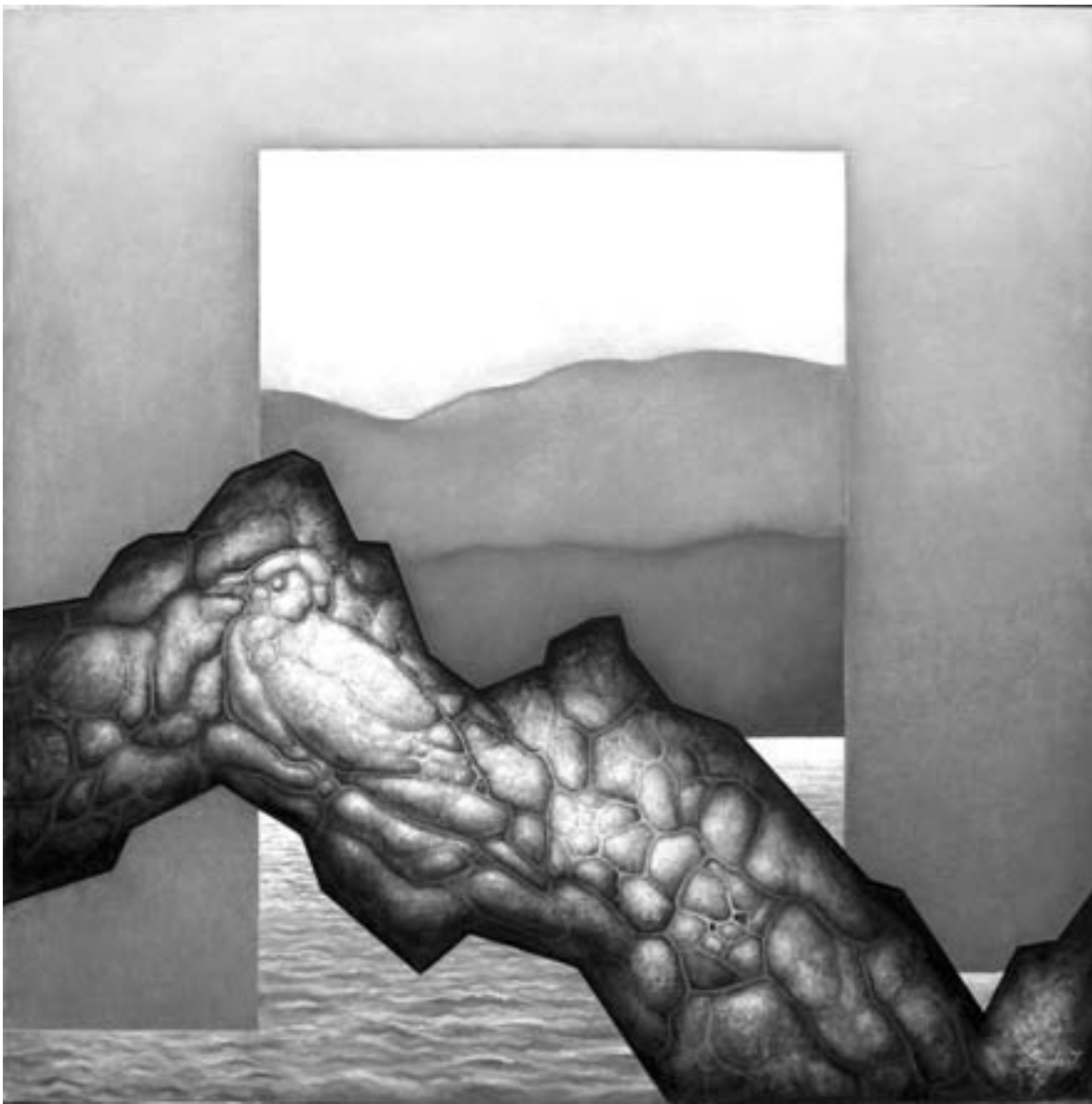
A *Vándorvirágok* amúgy kapós könyv lehet. A betűtestű *ars* szinte mindenegyes bolgár változata megmutatja itt magát, a krónikás, tanulmányos hűségétől, a drámarészlettől, a hosszú- és a rövidprózától, az epigrammától a lírai versekig. A legrégebbi szerző 1722-ben, a legfiatalabb 1978-ban született. S ahogy a magyar vonatkozású népköltészeti darabokon természetesen hamarabb áll meg az olvasói tekintet, ugyanúgy elégedetten konstatálja, hogy a kötet a bolgár irodalomban kevésbé járatosak emlékezetében korábról megtapadt neveknek is helyet ad. Például a bolgár Petófi Hriszto Botev, aztán Atanasz Dalcsev, Blaga Dimitrova, Jordan Radicskov, Ljubomir Levcev, Ivan Canev szerencsére itt is hallható hangját. S az olvasó nem kisebb öröme – Popovtól Nikolováig – fiatalok egész sora.

A *Vándorvirágok* olvasási szüneteiben persze elmorfondírozhat az ember, pláne, ha a nem magyar gondolat szimatolgatása közepette megjelenik neki a koszorús szobor, de úgy, mintha most akciózna, ismert nagy egészségében. Hát hogyan: Goethéről van szó, aki adóügyek és hiteljogi kérdések szakértő miniszterként iparállamról álmodott Weimarban, és egyébként a nemzeti eszme virágzásának idején eszelte ki, történetesen herderi hatásra, a *Weltliteratur*, vagyis a világirodalom fogalmát. S hogy mindjárt ebben is elől

járjon, csodálatos készséggel tett át német nyelvre szerb népballadákat. Mondják, Goethe azzal az intuícióval fordult *kelet* felé, hogy rámutasson: a világ már a vitorláhajók és a szövöszékek érájában összeérett. A nemzetszeretet népeket egybehívó génusza kapott egy nagyszerű szinonimát Goethétől. E rokoniság tágítható és megrontható. Az ember, akár szent, akár szentségtelen – lelki összefüggéseiben: egy. Ezt minden nap meg kellene üzennünk egymásnak, s mindenekelőtt épp az irodalom segítségével. A divat és a konfidencia érték- s kárbecslései szerint, ha kulturális, szellemi tájékozódás végett átnézünk a határainkon (akár mondjuk a belső határainkon), szomjas szemünk először és udvarlón

angolszász mintákra tapadnak. Ó, igen: a *mainstream*, a lélekhódító főáram. Eszünkbe se jusson, hogy ez baj. Bánattal azt veri, akinek nagyobb a hite a kör irányában, mint a köröcikk iránt. Úgyhogy nem rossz ajánlat: tessék csak a balkáni intellektuelek tarka világába is bekéretőzni, tessék például belépni a *Vándorvirágok* kapuján. Aki megteszi ezt, s engedi, hogy Szondi György legyen a kalauza, csalódottságot fog érezni, hogy mért várt idáig, de át fog élni olyan meglepő és frissítő élményeket is, amilyeneket csak egy kincses birodalom természetjárója élhet át.

(Napkút Kiadó, Budapest, 2010.)

Takács Imre:
Túl a nagy
vizeken